

Education and Culture

Leonardo da Vinci

Fortelling og refleksjon i kunnskapsverksted

av

Inger Helen Erstad

Barnevernets utviklingscenter i Nord Norge

SES

Stories Enhancing Skills

www.sesproject.eu

Fortelling og refleksjon i kunnskapsverksted

Forfatter: Inger Helen Erstad

Introduksjon

I denne artikkelen presenteres grunnlaget for pilotprosjektet "Stories enhancing skills" i Leonardo da Vinci programmet. Pilotprosjektet bygger på kunnskap og metodikk utviklet i en norsk doktoravhandling (Erstad 2005). Her anvendes et kunnskapsverksted som redskap for å løfte fram og analysere sosialarbeidernes erfaringsbaserte kunnskap. Avhandlingen skriver seg inn i en tradisjon for praktisk kunnskap som kan spores tilbake til antikken og Aristoteles. Kunnskapsverkstedet med fortelling og refleksjon over erfaring skal nå prøves ut som metode innen etter/videreutdanning for sosialarbeidere i Spania og i Norden. Videre er det intensjon om utvidelse til Estland. Prosjektet følges av ekstern evaluering.

I sosialt arbeid er det nødvendig å tilstrebe metoder som bygger på standardisert, teoretisk kunnskap. Profesjonell yrkesutøvelse skal bygge på metoder med dokumentert effekt. Samtidig er det avgjørende å ta i betraktning sosialarbeiderens og brukernes / klientenes egne erfaringer for å kunne møte hverdagens omskiftelige situasjoner. Sosialarbeideren må utvikle sin dømmekraftskompetanse hvor ulike former for kunnskap inngår i et hele. Det er denne kompetansen som er kunnskapsverkstedets anliggende.

Fortellingen som kilde til kunnskap

Fortellingen har gjennom alle tider og i ulike kulturer vært en kilde til kunnskap og forståelse. Man kan si at fortellingen er en urform som har fulgt menneskene så langt tilbake vi vet. Nergård (2000) diskuterer, med referanse til samiske tradisjoner i reindriften, den muntlige fortelling som lagringsplass for kunnskap og som beredskap i sosial praksis.

I reindriften står terrengets fortellinger sterkt. Han sier at terrengets fortellinger tar vare på en kunnskap om terrenget som de som driver fram flokken ikke kan greie seg uten. Generasjoners kunnskap om og erfaringer med terrenget er lagret i disse fortellingene. Denne kunnskapen gjøres tilgjengelig for nye generasjoner ved at de lærer fortellinger knyttet til spesifikke steder i det terrenget de manøvrerer i. Fortellingene tar ikke bare vare på erfaring. De bidrar også til å "skape" terreng eller til å få terrenget til å framstå som terreng for reindrift.

Fortellingene er stedeegne og tilhører bestemte områder av terrenget. Derfor skaper de steder i terrenget, steder som ikke ville eksistere i bevisstheten uten fortellingene. Det er fortellinger om et farefullt område eller et område med godt eller dårlig beite. På denne måten konstituerer fortellingene en bestemt oppmerksomhet om et særskilt sted eller område. Vi kan benevne slike fortellinger som veivisere og veivoktere under ferden.

Nergårds beskrivelse av terrengets fortellinger og deres funksjon framstår for meg som en beskrivelse som fanger essensen i den praktiske erfaringskunnskap. Landskap, terreng og sted er ord som gir mange assosiasjoner og kan brukes metaforisk også om sosialt arbeid og barnevernets virksomhet. At det likevel er åpenbare forskjeller mellom reindrift og barnevern, lar jeg her ligge.

Denne innledningen om reindriften passer nok bedre i Norge enn i Spania, men betydningen av fortellinger som kilde til overføring av kunnskap, kan gjenkjennes i ulike håndverkstradisjoner. I Spania kunne man kanskje løftet fram gamle fortellinger om dyrking av druer, om metoder og månefasens betydning for beskjæring av drueranker. Her ligger tradisjonens kunnskap og kyndighet om terreng og merkepunkter for kvalitet i produksjonen.

Kunnskapsverksted som sted for refleksjon

I dr. gradsprosjektet brukte jeg fortellinger fra praktiske situasjoner som inntak til sosialarbeidernes forståelse og erfaringsbaserte kunnskap. Her har jeg samarbeidet med en gruppe sosialarbeidere fra kommunal barneverntjeneste for å utvikle en metodisk tilnærming for å løfte fram erfaringskunnskap. Som redskap for dette, har vi etablert en møtearena – et kunnskapsverksted. Gjennom seks dagsmøter over 1 ½ år har vi samtalt for å bearbeide og tilvirke det vi kan kalle for erfaringskunnskap, som også kan benevnes som kunnskap i handling eller praktisk kunnskap.

Det er de problematiske situasjoner og dilemma som er mitt inntak til kjerneområder i virksomheten. Her har sosialarbeiderne fortalt sine historier. Dette har vi reflektert over sammen, og jeg har skrevet ut fortellingene, først som enkle tekster og senere bearbeidet materialet til essay hvor jeg bruker bidrag fra filosofi, etikk og skjønnlitteratur for å diskutere tema som kommer til syne i fortellingene. Dette gir grunnlag for nye felles refleksjoner. Vi har også brukt film og andre kunstneriske uttrykk som mer indirekte innspill.

I prosjektet bruker jeg en tilnærming til praktisk kunnskap som diskuteres av Janik (1996). Det er tradisjonen fra Aristoteles som Janik her framskriver.

De spørsmål som jeg fra denne begrepsrammen stiller til fortellingen, er for det første hva slags bedømming som ble gjort i de konkrete situasjoner det fortelles om. Her fryser og fastholder vi en avgjørende situasjon i fortellingen. Hva var det sosialarbeideren så og forsto og hvordan viste dette seg i handling. Hva sa eller gjorde sosialarbeideren helt konkret. Her er det ofte behov for å vende tilbake flere ganger for tilstrekkelig utdyping.

Dette leder til en klargjøring av hva det konkret var som for sosialarbeideren utgjorde situasjonen og hvordan den ble innrammet. Hva var i forgrunnen, hva kan vi ane i bakgrunnen og hva kan tenkes å være helt utenfor blikket?

Ved å endre forgrunn og bakgrunn framkommer mangetydigheten i situasjon, hvilket åpner opp og leder oss fram til flere fortolkningsmuligheter. Da skjer det en refleksjon som kan åpne og utvide perspektivet. Senere kan vi spørre hva som framtrer som viktige fortolkninger og som leder oss videre i forståelsen.

Hva framtrer etter hvert som vesentlig og uvesentlig. Hva er likheten i de ulike fortellinger og hva er ulikheten i det nesten like? Hvilke analogier trer fram og hvordan kan dette lede oss til en dypere forståelse av de grunnleggende strukturer.

Arbeidet med å løfte fram den praktiske kunnskap, kan dels beskrives som veien inn for å avdekke de implisitte eller grunnleggende prinsipper. Den innsikt vi har fått gjennom refleksjon kan brukes til å forme og omforme eksempler som er mer eller mindre anvisende i formen. Dette er veien ut til det eksemplifiserende.

Hvis vi skal prøve å fange noe av kjernen i kunnskapsverksted, kan vi si at vedvarende refleksjon som veksling mellom fortelling og omformende gjenfortelling framstår som det avgjørende grunngrep. Fortelling og gjenfortelling danner grunnmønsteret som kan gjenskapes i ulike former. Kanskje kan vi bruke prismet som metafor. Vi sirkler rundt fortellingens temaer framfor å forfølge et strengt logisk resonnement. Kunnskapsverksted blir da som et prisme, hvor en og samme lysstråle brytes i ulike retninger som overskrider fagtradisjoner, slik også essayet kan beskrives (Meyer 1995).

Ved å bruke prismet som metafor, har vi framhevet synssansen. Hvis vi i stedet leter etter en metafor for hørselsansen, ville kanskje musikkverksted være en bedre analogi for dynamikken og gjensidigheten i kunnskapsverksted. Her blir det mer sentralt å være lydhør for fortellinger og refleksjoner slik at man lettere legger merke til harmonier, resonanser og dissonanser.

Krav til lydhørhet: et veivokter eksempel

I kunnskapsverksted erfarte jeg at min egen evne til lydhørhet ble satt på prøve. Som sagt var det jeg som skrev ned fortellingene. Her skulle jeg altså transformere den muntlige fortelling til en skriftlig tekst som vi kunne arbeide videre med. En grei oppgave trodde jeg, men her kom det mange reaksjoner.

Flere sier at fortellingen var gjenkjennende, men at det var rart å lese den. Når jeg forteller, sier en, har jeg synsinntrykkene fra de ulike situasjonene og kan fornemme stemningen som var. Det er så mye i historien som ikke kommer fram bare med ord. Historien er mye mer min når jeg forteller enn når jeg leser den. Da jeg fortalte kom historien ut fra meg, mens den kommer i mot når jeg leser.

Det var også en utfordring å omforme fra muntlig nordnorsk til skriftlig bokmål, og her var det nyanser i meningsinnholdet som jeg ikke klarte å fange. Det var likevel egne personlig uttrykk som de reagerte mest på, når de så disse på trykk. Historien blir så enkel sa en, underforstått er det noen faglig verdi i det jeg har fortalt? Etter hvert som jeg bearbeidet

fortellingene gjennom teoretiske refleksjoner og skrev essay, ble vurderingen en annen. Du får så mye ut av fortellingene, sa de da.

Underveis ble de opptatt av parallellen mellom gjenfortelling og journalskriving, og hvor vanskelig det kan være å få med seg det folk selv tenker:

Vi som forteller historier her, kan jo formulere oss, men det er jo ikke alle vi møter som er like flinke til å sette ord på det de tenker og føler i situasjonen. Det er ikke lett å komme til fremmede. Og jeg tenker mange ganger på hvor vanskelig det er å skrive ned. Blir det rett. Var det sånn eller sånn de mente. Så er det jo et mål at man lar folk lese gjennom og si seg enig, men det er nå et mål. I hverdagen går det så kjapt at det blir lite tid og rom for å følge opp dette.

En annen sier at når vi som sosialarbeidere kan få slike reaksjoner på våre historier, hvordan må det ikke da være å se sitt liv på trykk beskrevet med andre ord og vendinger enn det en selv ville ha brukt. Journalnotater danner grunnlag for saksframlegg for Fylkesnemnda og når saken går dit, kan det være mye som står på spill. Et eksempel her:

Dette var et tilfelle av frivillig omsorgsovertakelse. I papirene står det at mor føler seg som en dårlig mor. Dette vil mor ha bort, og hun vil ha en unnskyldning fra barnevernet. Det hadde ikke noe å gjøre med at hun var en dårlig mor, men at hun var for sliten til å ha omsorg for barnet. Hun blir ikke kvitt tanken på at dette står i papirene.

Her ser vi hvordan språket kan definere, forklare eller stemple. Det å være for sliten til å ta seg av barnet, er en ansvarlig vurdering fra en mor og hvor omsorgsovertakelse kan rettfærdiggjøres. Det er noe annet, og kanskje det motsatte av å føle seg som (eller være) en dårlig mor. Hva hun faktisk har sagt eller uttrykt i situasjonen vet vi jo ikke, men intensjonen var altså en annen enn det som ble nedskrevet. Det er heller ikke vanskelig å forestille seg at betegnelsen å være for sliten er lettere å leve og forsone seg med, enn betegnelsen å føle seg som en dårlig mor. Hadde sosialarbeideren her vært mer sensitiv og samarbeidet med mor om formuleringene, ville dette i seg selv kunne ha bidratt til forsoning med omsorgsovertakelsen og legge grunnlag for et samarbeid til barnets beste. Mor ville da – både i egne og andres øyne, være en som tok konsekvensene av at hun var for sliten til å gi barnet god nok omsorg, og hun ville da hatt mer av sin verdighet i behold. Sagt med andre ord handler dette også om hvordan mor føler seg sett og vurdert av barnevernet.

Slik kan omtanken og blikket for de små nyansene bety en avgjørende forskjell mellom personlig klokskap og det jeg vil kalle for uforstand. Det behøver ikke være ond vilje eller egentlig manglende etikk. Hvis man ikke utvikler tilstrekkelig sensitivitet eller lydhørhet for den andre, hjelper det ikke med all verdens formell kunnskap.

Barnevernet trenger et forråd av terrengets fortellinger

Det moderne barnevernet baserer seg på et sammensatt kunnskapsgrunnlag og har et stadig større spekter av metoder og tiltak til rådighet. I den praktiske virksomheten er utfordringen således å forstå seg på hva slags kunnskap og tilnærming som skal gjøres gjeldende i det terreng man til enhver tid ferdes i.

Det er i de konkrete situasjoner at teoretisk kunnskap som begrunner hva og hvorfor, ferdigheter som viser hvordan, sammensmelter med erfaringskunnskap i en form som er fleksibel og evner å bedømme når det er klokt å gjøre det ene eller andre.

Barnevernets virksomhet er av sosialpraktisk art slik at barnevernet må være i dialog med barnet, familien og ulike nettverk for å forstå stedets egenart og hva som kreves. For å utøve dømmekraft eller det kloke skjønn, trenger barnevernet et forråd av fortellinger som beredskap for å gjenkjenne og skille mellom steder både i bokstavelig og metaforisk forstand. Slike former for forstand på hva slags tilnærming som er hensiktsmessig, kan også betegnes som kontekstuel barnevern (Saus 2003) eller bevegelig handlingskunnskap (Lykkeslet 2003).

Disse terrengets fortellinger må utvikles slik at de framstår som noe mer enn den enkelte sosialarbeiders erfaringer, og de trenger en skriftlig lagringsplass. I avhandlingen har jeg fordypet noen få fortellinger. For å få innsikt i det omskiftelige i arbeidet trengs det et forråd av fortellinger. Gjennom utforskning av ulike situasjoner vil det vokse fram et mangfold.

Dette mangfoldet kan skjerpe blikket for nyansene. Da kan man gjennom kontrasterende fortellinger få fram hvordan de tilsynelatende like situasjoner likevel kan romme forskjeller, og på denne måten diskutere hvordan også det kyndige blikk i Jakob Meløes terminologi hele tiden må være åpent og søkende for ikke å tendere mot et dødt blikk (Meløe 1979).

I NOU 2000:12 om barnevernet diskuteres lignende utfordringer. Her sies at det er nødvendig å bruke faglig skjønn, samtidig som det pekes på at det knytter seg problematiske sider til all skjønnsanvendelse. ”Når faglig skjønn brukes i barnevernsaker, kan det bidra til innsnevring så vel som åpenhet i beslutningsprosessen.” Det er således denne innsnevringen som jeg mener at refleksjon og fortelling kan motvirke.

Barnevernet trenger fortellinger om kloke handlemåter som viser vei gjennom et vanskelig og spenningsfylt terreng. Slike fortellinger har en veiviser funksjon som både kan gi trygghet og formidle håp om at det er mulig å finne veier også i det ulendte terreng. Det samme gjelder fortellinger om dilemmaer og motsetninger i barnevernets virksomhet, hvor fortellingene dels kan vise veier for å håndtere det vanskelige eller la dilemmaet stå åpent for videre refleksjon.

Det er også viktig å få fram fortellinger om hvordan man ikke så eller forsto det som var å se i situasjonen, slik at man bedømte feil. Her er det nettopp historiens vending eller omslag som fører til en endret forståelse. Det erfarte blir forstått og begrepsfestet på en ny måte. Dette er

fortellinger som både åpner nye veier for terrengets praksis og som viser hva man må ta hensyn til eller vokte seg for når man ferdes i ulendt terreng.

Det er et poeng at terrengets fortellinger er korte og poengterte slik at de er lette å hente fram i en travel hverdag, slik som dette eksemplet:

Denne fostermoren fikk mor til å ta direkte kontakt med barnets lege og lærer for å få informasjon om barnet. Mor er kritisk til det meste, og på denne måten slipper fostermor å være formidleren. Så kan heller mor krangle med legen eller læreren. Samtidig får mor mulighet til å utøve deler av sin morsrolle og være deltakende i barnets oppvekst.

Eksemplet rommer mye mer enn det som kommer fram i de knappe setningene. For å nyttegjøre seg fortellinger som beredskap for egen virksomhet, må sosialarbeideren også forbinde fortellingene med sine egne erfaringer, gjøre bevisst bruk av assosiasjoner og lete etter de nesten skjulte mønstrene.

Med Molander (1993) kan man si at tekster er mer eller mindre åpne og at forståelsen blir til i et mellomrom mellom tekst og leser. Fordelen med de nedskrevne historiene er at de når fram til flere mottakere enn de interne, muntlige fortellinger. Dersom fortellingene betraktes som tekster og kunnskap underveis, vil de kunne bidra til å skrive fram et mangfold av fortellinger og refleksjoner hvor også forholdet mellom regler og unntak utkrystalliseres.

Da kan fortellingene diskuteres og brukes til å videreutvikle praksis. De kan brukes som eksempler til å lære av og ikke minst for å skjerpe blikket for det særegne i situasjonen. Den erfarne vil gjenkjenne klokskap, mens den uerfarne kanskje trenger flere ledetråder som viser dybden i hva eksemplet formidler.

Blant annet innen sykepleien har man arbeidet for å utvikle mønstereksempler. Disse har en anvisende form. Jeg vil argumentere for at den anvisende kategorien er viktig, men ikke tilstrekkelig og at den kan tildekke viktige skiller.

Materialet fra kunnskapsverksted inneholder flere fortellinger om sterke omslag i erfaring. Dette refererer til ny forståelse som er utledet av dialogen med familie og nettverk, slik at også deres erfaringskunnskap får gyldighet. Det som tidligere var i bakgrunnen eller utenfor blikket, kommer da i fokus.

En av fortellingene kan nærmest betegnes som et paradigmeskifte i synet på mulige skjulte ressurser i familienettverket. Det som da vises i refleksjonene er at omslaget også bidrar til å framheve ny erkjennelse som det eneste rette. Forståelsen lukker seg på en måte til rundt det nye og hindrer nyansering.

Andre ganger er blikket mer åpent, som hos sosialarbeideren som i et glimt ser at den andres definisjonen av situasjonen er ganske annerledes enn sin egen.

Jeg var på tilsynsbesøk hos en mor. Den lille gutten var også hjemme. Vi satt i sofaen og pratet. Han fortalte om bestemor som hadde glemt han igjen på en kafé. Jeg satt der og

lyttet, helt til mor kontant sa at den damen må du ikke snakke med, for du må huske at hun skriver ned alt du sier. Det kan gå ut over ho bestemor. Så satt jeg der og tenkte på hvor naiv og dum jeg var, som trodde at de hadde tillit til meg.

Dette eksemplet gir ingen handlingsanvisning, men gir antydninger om kompleksitet og dilemma i forholdet mellom funksjonene hjelp og kontroll.

Barnevernets praksis er fullt av komplekse situasjoner som kan forstås som former for dilemma. Noe av det som var fint i kunnskapsverksted, sa en av deltakerne, var at du viklet dilemmaene ut og at de fikk henge der. Det var ikke spørsmål som skulle finne sin løsning, tvert i mot var det spørsmål som skulle fordypes og utredes fra mange vinkler. Det er viktig at vi ikke bare tenker løsninger, men får lov til å la ting henge. Vi trenger slike påminnelser om det tvetydige og om de etiske sidene ved arbeidet.

Den andre formen for fortellinger som er viktig å løfte fram, er således dilemma fortellinger som er åpne i formen og inviterer til videre refleksjon eller diskusjon.

Kvalitativ analyse; underliggende spenninger

Så langt har jeg vært trofast mot den praktiske kunnskapens form og prøvd å anviser veier i terrenget, men materialet gir også mulighet for kvalitativ analyse av særskilte temaer. Til slutt vil jeg trekke fram noen sentrale funn her.

Deltakerne i kunnskapsverksted kommer fra en barneverntjeneste som gjennom flere år har arbeidet systematisk med utvikling av praksis. De har satset tungt på kontinuerlig veiledning, videreutdanning og prosjektorganisering av arbeidet for å realisere brukermedvirkning. De er opptatt av nettverk og kommunikasjonsformer som kan bidra til jevnere maktbalanse.

Dette viser til grunnlagstenkning og retninger som kan sees som en reaksjon på en langvarig tradisjon hvor den profesjonelle defineres som ekspert. Dette kan beskrives som en tradisjon med vekt på psykologisk kunnskap og diagnose, og hvor det, satt på spissen, ensidig er den profesjonelle som besitter kunnskap.

Materialet fra kunnskapsverksted viser at verdier som medvirkning og ressursorientering har nedfelt seg som et tankegrunnlag og influerer daglig praksis. Samtidig henger man på et dypere plan fast i grunnleggende antakelser fra tidligere tradisjon. Når man erfarer uventede implikasjoner av endret praksis, kommer uroen og opplevelse av dilemma. Hvor langt passer dette perspektivet egentlig i barnevernets arbeid? Hvor går grensene? Når er det andre forståelsesmåter som gjelder? Det er nettopp slike grensetilfeller de har trukket fram som dilemma i kunnskapsverkstedet.

I fortellingene er det særlig verdien medvirkning som står på spill, og det underliggende spørsmål dreier seg om forholdet mellom beskyttelse og ansvar eller kompetanse. I refleksjonene over en fortelling som handler om samarbeid med mor etter omsorgsovertakelse, utfordres det nye perspektivet av en psykologisk fortolkning av mor.

Flere tenker at dette er en mor med psykiske skader, en mor som selv er i behov av omsorg. Er det da forsvarlig av sosialarbeideren å stille krav om at mor skal delta når barna flyttes i fosterhjem og forvente at mor selv kan ta stilling til dette? Kanskje sosialarbeideren påfører mor mer skade, og utsetter henne for noe hun ikke helt skjønner rekkevidden av og som hun lukker seg til for.

I kontrast til dette står synspunktet om at et hvert menneske må få mulighet til å ta et valg, slik en ressursorientert tankegang tilsier. Sosialarbeiderens utfordring består da ikke i å vurdere hvem man kan ansvarliggjøre og hvem ikke, men i det å samtale på en slik måte at den andre opplever å ha et valg.

Dilemma og fortelling knytter seg primært til relasjonelle forhold på individplanet, mens de strukturelle rammer for arbeidet, marginalisering og fattigdom er i en dunkel bakgrunn. Slike dilemmaer tematiseres nesten ikke.

I bevegelsen mellom ny og gammel praksis utfordres også det jeg vil kalle for virksomhetens grunnleggende selvforståelse når det gjelder synet på kunnskap og kompetanse. Hvem er egentlig de rette til å forstå barnets behov, spørres det, og dette utsagnet skaper temperatur i debatten – i en gruppe som ellers er ganske samstemt.

Fra min posisjon som forsker, og i praksisfilosofiens tradisjon, tenker jeg at barnevernet ikke bare trenger et forråd av fortellinger og eksempler, de trenger også tilfang av nye metaforer. Det trengs metaforer som tar vare på verdifulle ting i tradisjonen, samtidig som metaforene må åpne blikket for andre måter å utforme den profesjonelle rollen på. For å bygge opp slike metaforer, er det mye å hente i gamle visdomskilder, og dette diskuteres nærmere i avhandlingen.

Avsluttende kommentarer om Leonardo prosjektet

I artikkelen har jeg formidlet erfaringer fra kunnskapsverkstedet som forskningsmetode i et norsk prosjekt. De tema som sosialarbeiderne formidler kan gjenkjennes i nordiske diskusjoner om barnevernet, hvor man lenge har vært opptatt av temaer som brukervedvirkning og den profesjonelle rollen. I andre land kan disse temaene tenkes å være mer perifere i forhold til de stedlige utfordringer i barnevernet.

Når kunnskapsverkstedet nå skal omformes fra forskningsmetode i Norge til utdanningsmetode som prøves ut i ulike deler av Europa, møter pilotprosjektet en rekke utfordringer, samtidig som det rommer interessante muligheter.

I pilotprosjektet skal kunnskapsverkstedet utprøves som utdanningsmetode for grupper av sosialarbeidere i de ulike landene som deltar. Hver gruppe vil ha sin egen veileder, men det er sosialarbeiderne selv som skal arbeide med skriftlige refleksjoner over egne erfaringer. Det er de som skal tilvirke erfaringskunnskap. Slike refleksjoner i form av essay kan være personlig utfordrende, samtidig som mange vil oppleve formen befriende fordi den gir rom for nyanser.

Erfaring fra masterutdanning som bruker essay i denne tradisjonen (Bech-Karlsen 2003) er positive. Det samme har jeg erfart som veileder i andre skriveprosesser. Fundamentet vil likevel være sosialarbeiderens egen motivasjon og ønske om å bearbeide sine praktiske erfaringer.

I kunnskapsverkstedet skal sosialarbeiderne dele erfaringer med hverandre, og noen vil kanskje kvie seg for å ta fram dilemma eller situasjoner hvor man trådte feil. Analysene i avhandlingen viste imidlertid at det personlige også kan ha en kjerne som viser allmenne dilemmaer i det praktiske arbeidet. Uansett blir kontrakt for samhandling og taushetsplikt fundamentet for å kunne utvikle tillit og åpenhet i gruppen.

I avhandlingen var mitt anliggende å utforske sosialarbeidernes egen forståelse av sin praksis gjennom dialog. Analysene i ettertid viste hva som hadde vært i fokus og hva som var utenfor blikket. Når hensikten er læring, vil veileder underveis måtte løfte fram temaer som kan supplere sosialarbeidernes refleksjoner og bidra til å utvide forståelsen.

Som forsker og veileder har jeg arbeidet med egne erfaringer (Erstad 1990, 1998) og med refleksjonsgrupper (Erstad 1991, Erstad og Saus 1997). I pilotprosjektet kommer det nye veiledere som alle har lang erfaring og gode kvalifikasjoner, men de trenger likevel opplæring i det særegne for kunnskapsverkstedet. Dette vil bli ivaretatt gjennom et eget opplæringsprogram.

Josefson (1991, 1998) diskuterer med referanse til Aristoteles hvordan skjønnlitteratur og annen kunst kan belyse menneskelige grunn tema og virke berikende på den faglige forståelse. Her er det en analogi mellom kunstnerens blikk for det unike og sosialarbeiderens dømmekraftkompetanse, hvor evnen til å gjenkjenne og skille er vesentlig. I Spania arbeides det nå med å gjøre dette relevant ut fra spansk litteratur og tradisjoner.

Pilotprosjektet har en europeisk og internasjonal dimensjon som gir interessante muligheter for erfaringsutveksling over landegrensene og for utforskning av likheter og forskjeller i det praktiske arbeidet. Da er ikke hensikten primært å sammenligne, men å utvikle forståelse for hvordan praksis er forankret både i tradisjoner, kultur, strukturelle rammer og faglige forståelsesformer.

Litteratur

Aristoteles *Etikk. Et hovedverk i Aristoteles filosofi, også kalt "Den Nikomakiske etikk"*. Oversatt og med innledning av Anfinn Stigen. Andre utgave 1996. Gyldendal.

Aristoteles *Poetica / Om diktekunsten*. Norsk oversettelse fra gresk med innledning og anmerkninger av Sam. Ledsaak. Med et essay om å lese poetikken av Jostein Børtnes. Norsk utgave 1989. Dreyers Forlag A/S.

Bech-Karlsen, K. (2003) *Gode fagtekster. Essayskriving for nybegynnere*. Universitetsforlaget.

- Erstad, I. H. (2005) *Erfaringskunnskap og fortellinger i barnevernet*. Dr. Polit. Avhandling. Universitetet i Tromsø.
- Erstad, I. H. (1998) *Mellom tradisjon og fornyelse. Studie av en endringsprosess i barnevernet hvor et tradisjonelt barnehjem ble omorganisert til et fylkeskommunalt barne- og ungdomssenter*. Hovedfagsoppgave. Universitetet i Tromsø.
- Erstad, I. (1991) *Lederutvikling: Barnevernet inn i 90-åra. Rapport fra et lederutviklingsprosjekt*. BVU-rapport 3/91.
- Erstad, I. (1990) *Ungdomsbasen i Tromsø. Et tiltak under utvikling*. Troms Fylkeskommune.
- Erstad, I. og Saus, M. (1997) *Samhandling innen barnevernet mellom kommune og fylkeskommune*. Rapport 1/97. Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge.
- Janik, A. (1996) *Kunnskapsbegreppet i praktisk filosofi*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion. Stockholm/Stehag.
- Josefson, I. (1991) *Kunskapens former. Det reflekterade yrkeskunnandet*. Carlsons.
- Josefson, I. (1998) *Läkarens yrkeskunnande*. Studentlitteratur. Lund.
- Lykkeslet, E. (2003) *Bevegelig handlingskunnskap: en studie i sykepleiens praksis*. Avhandling dr. polit. Universitetet i Tromsø.
- Meløe, J. (1979) *Notater i vitenskapsteori for gruppene humaniora og samfunnsvitenskap med fiskerifag*. Notat. Universitetet i Tromsø.
- Meyer, S. (1995) *Pippi leser teksten: essays om språkets makt og maktens språk*. Oslo: C. Huitfeldt Forlag.
- Molander, B. (1993) *Kunskap i handling*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Nergård, J. I. (2000) Tradisjon og fortelling i samisk medisin. I Altern, I. og Minde, G. T. (red) *Samisk folkemedisin i dagens Norge*. Skriftserie Nr. 9. Senter for samiske studier. Universitetet i Tromsø.
- NOU 2000: 12 *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Norges offentlige utredninger.
- Saus, M. (2003) *Kontekstuelt barnevern. Barnevern i samiske landskap*. Avhandling dr. polit. Universitetet i Tromsø.